

## ІСТОРИЧНА ТА СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ОНОМАСТИКА

Рец. на збірник статей Ганни Бучко, Дмитра Бучки:  
**„Історична та сучасна українська ономастика: Вибрані праці”**  
(Чернівці: „Букрек”, 2013. – 456 с.)

Українська та слов'янська ономастика збагатилися ще однією вагомою працею, яка, по суті, має узагальнювальний характер, адже в ній зібрані (й у цьому її цінність) наукові розвідки двох відомих українських ономастів – Ганни та Дмитра Бучків.

Цінним є вже навіть те, що дослідники пропріальної лексики отримали можливість на шпальтах однієї книги знайти найважливіші віхи з наукового доробку тандему, яким була ця „ономастична” пара. Минулий час „була” вживаємо з болем у голосі, розуміючи, що праці одного з подружжя – Дмитра Григоровича – були одними з останніх у цьому земному світі, тобто прижиттєвими.

На шпальтах потужного збірника обсягом у 456 сторінок розміщені статті, що вже побачили світ або ж ще перебувають у друці в багатьох українських і зарубіжних фахових ономастичних виданнях.

Як зазначають самі автори, статті “присвячені різним проблемам ономастики, передусім аналізу антропонімів та ойконімів, збір та вивчення яких стало сенсом нашого наукового життя” (с. 3). Молодші дослідники ономастики, отже, можуть сьогодні тільки позаздрити такій науковій жертвості (особливо, якщо вона має ще й родинний характер, як та птаха з “антропонімним” та „ойконімним” крилами з широким розмахом).

А географія статей і справді широка: від усіх українських фахових видань – до багатьох слов'янських країн із їхніми славістичними ономастичними виданнями, де Ганна та Дмитро Бучки завжди були бажаними та шанованими гостями і чия думка й сьогодні є авторитетною в середовищі ономастів.

60 поданих на наукове прочитання статей мають рівнорозподілений характер: 30 висвітлюють проблеми антропоніміки (Розділ „АНТРОПОНІМІКА”), 30 – актуальні питання топоніміки (Розділ „ТОПОНІМІКА”). Перша частина праці присвячена аналізу лексичних основ та словотвору антропонімів із території Галицької Бойківщини в синхронному та діахронному аспектах. Друга ж, топонімічна, частина торкається проблемних і сьогодні аспектів, пов'язаних із класифікацією ойконімів, з процесами походження, становлення та розвитку певних словотвірних моделей назв українських поселень.

З особливою „живинкою” прочитуються три останніх розвідки, адже вони мають позначку „Знаходиться у друці”. Такими є статті: „Онімізація та трансонімізація в ойконімії” (с. 402-407), „Спільне та відмінне у принципах номінації поселень і мікрооб'єктів” (с. 407-415), “Внесок львівських учених у становлення та розвиток української ономастики” (сс. 416-428).

Стаття „Онімізація та трансонімізація в ойконімії” (с. 402-407) є, по суті, довгоочікуваним для дослідників ойконімії підсумком, в якому синтезовано огляд праць із вивчення словотвору слов'янських назв поселень. Так, тут маємо критичне переосмислення онімізації та трансонімізації апелятивів типу: *гора* – Гора, *долина* – Долина, *залісся* – Залісся. Автор Д. Бучко вважає, що ці омонімні лексеми, які стали назвами поселень, утворилися через “посередництво однойменних назв інших об'єктів” (с. 430). Йдеться не тільки про онімізацію, а й про зміну первісного значення базової апелятивної лексеми, по суті, – метонімію назв.

Такий підхід і справді є сенсовним тому, що тут можна достовірно говорити про утворення ойконімів шляхом онімізації апелятивів (зважаючи на тип поселення) і трансонімізації мікротопонімів (відштовхуючись від назв місцевостей).

Цілком логічно поділяємо критичний підхід автора щодо вживання терміна „плюралізація” (с. 407) при аналізі словотвору назв поселень, яким не досить переконливо оперує російська дослідниця Н. Подольська. Доречним виглядає тут пояснення автором того, що плюральні ойконіми утворилися на основі наявних омонімних мікротопонімів, тобто стадія онімізації сингулярних апелятивів із переходом їх у плюральні відсутня.

У розвідці „Спільне та відмінне у принципах номінації поселень і мікрооб’єктів” (с. 407-415) – як про це вже заявлено й у самій назві – виявлені та простежені тотожні й відмінні риси принципів називання назв мікрооб’єктів та назв поселень.

У випадку аналізу способу деривації перших необхідно виявити „критерії, мотиви та принципи називання географічних об’єктів”, у випадку ж других – „встановити основні принципи, за якими здійснювалися називання поселень України в різні хронологічні часи” (с. 408). Професор Бучко виходить із простого розуміння того, що згадані принципи номінації отримують своє втілення „через конкретні способи номінації за допомогою відповідних мовних засобів” (с. 409). Як для досвідчених, так і для молодих дослідників ойконімів і мікротопонімів не зайвим буде усвідомлення того, що принципи називання в ойконімії та мікротопонімії різняться самими денотатами номінації.

Українська ономастична історіографія сьогодні ще перебуває на стадії становлення. Проте еволюція самої української ономастики, а відтак і зародження провідних ономастичних шкіл уже налічують чи не майже двохсотлітню історію. Її першовитоки пов’язують із львівськими науковцями. Власне „Внесок львівських учених у становлення та розвиток української ономастики” (с. 416–428) став предметом аналізу в однойменній статті Дмитра та Ганни Бучків. Тут досить ґрунтовно аналізуються ономастичні дослідження львівських ономастів, починаючи із середини ХІХ – поч. ХХ ст., таких як: І. Вагилевич, І. Шараневич, К. Кахникевич, В. Охрімівич, М. Зубрицький, І. Франко, І. Крип’якевич. Цікаво, що абсолютна більшість названих науковців, окрім хіба що постаті Івана Франка, не були філологами. Однак вони залишили величезний назвознавчий (етнографічний, історичний, географічний) матеріал для майбутніх ономастичних праць. І ці матеріали також скрупульозно опрацьовувало подружжя Бучків упродовж усього свого наукового життя. Що вже казати, наприклад, про достеменне й глибоке знання проф. Д. Бучком праць – у тому числі й величезного архіву народних назв географічних об’єктів (зібраних у 600 поселеннях Галичини й Буковини) – знаного українського бібліографа, історика та географа Мирона Кордуби. Адже ще в 1928 р. саме цей учений першим гостро поставив питання стосовно створення спеціального питальника для збору ономастичних матеріалів із метою їхніх подальших назвознавчих інтерпретацій. І такий питальник авторства К. Цілуйка побачив світ, як знаємо, тільки в 1962 р. під назвою “Програма збирання матеріалів для вивчення топоніміки України” (К.: Вид-во АН УРСР. – 19 с.). Автори статті згадують тут і про ідею М. Кордуби, яка стосувалася створення „спеціального топонимічного журналу” (с. 418). Також знаємо, що такий журнал (бюлетень) почав виходити в 1966 р. у відділі мови, літератури та мистецтвознавства АН УРСР під назвою „Повідомлення Української ономастичної комісії” (К.: Вид-во „Наукова думка”). Щоправда, останній – 15-й – випуск, все ж іще з’явився друком у 1976 р. Однак тільки в 2012 р. бюлетень відновив свій вихід. Іншими словами, з’явилася нова серія зі збереженою старою назвою (Див.: *Повідомлення Української ономастичної комісії. Нова серія. – Вип. 1(16). – 131 с.*)

Закінчивши львівську ономастичну історіографію оглядом дисертацій, захищених у 2011 р., співавтор Дмитро Бучко скромно промовчав про власний вагомий внесок до „львівської ономастичної скарбниці”. Цю історіографічну прогалину фахово заповнив старший науковий співробітник відділу української мови Інституту українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України Роман Іванович Осташ своєю статтею „Роздуми про львівську ономастику” (Див. докладніше: *Повідомлення Української ономастичної комісії. Нова серія. – Вип. 1(16). – С. 17–41*), в якій згадав і про роботу проф. Д. Бучка у відділі української мови названого інституту, а далі – про навчання відомого мовознавця в аспірантурі Львівського університету та захищену ним кандидатську дисертацію під керівництвом професорів І.І. Ковалика та Л.Л. Гумецької. Якими доречними є слова Р.І. Осташа: „Дмитро Григорович ... був очевидцем багатьох подій, пов’язаних із львівською ономастикою, добре знав її творців” (Там же: с. 18).

Сьогодні Дмитро Григорович Бучко, як це сумно звучить, перебуває в інших часових вимірах, а для Ганни Євгенівни Бучко нехай ці наукові розвідки, вміщені в збірнику, ніколи не завершаться на 456 сторінці, а мають прижиттєве наукове довголіття та втілення на шпальтах багатьох інших ономастичних видань і виступів із новими помітними прогіа-ідеями на ономастичних форумах.